

A jász identitás, a jász hagyomány- örzés jelentősége a XXI. században

Beszélgetés Hortiné dr. Bathó Edit néprajzkutatóval,
a Jász Múzeum igazgatójával, a Jászkunság
Hagyományörzéséért Díj kitüntetettjével

A Jászság Magyarország, azon belül is az Észak-alföldi régió, Jász-Nagykun-Szolnok megye egy sajátos színterét. Mást nyújt a földrajzkutatóknak, aki egy külön tájegységet lát a Közép-Tisza vidéken, a Tisza-Zagyva és a Tarna-Zagyva közén, mást nyújt a történészeknek, hiszen a jászok története nemzetünk történetének fontos eleme, de mást nyújt a néprajzkutatóknak, a nyelvészeknek, a szociológusoknak. Szabó László néprajzkutató a Jászságot, mint „külön tájegységet, külön kultúrájú népcsoportot, külön jogokkal felruházott” területet említi (Szabó, 1982). A Jászság területéről a csiszolt kőkorszakból, majd a rézkorszakból valók a legrégebbi emberi maradvány leletei, s a lakosok talán dákok, vagy géták lehettek Fodor Ferenc szerint. A kutatók számára ma is lezáratlan téma a jászok eredete, a jász földnek és a jász népnek a bonyolult kapcsolata (Fodor, 1942). Mellich János 1912-ben orosz kutatási eredményekre támaszkodva írta, hogy a Jász személynév 1318-ban, majd 1323-ban már népnévként megjelent szláv közvetítéssel. A szó mind egyes, mind többes számú alakja (ján, jáni) iráni eredetre vezethető vissza, s ezt a népvét ma is megtalálhatjuk a

Kaukázusban élő oszétek népvében. Az árszi törzsek a Szidarja egyik mellékfolyójának, a Csu-folyónak a mentén telepedtek le, így kerültek szembe Iránnal, s harcaik nyomán jutottak el a Kaukázusig, majd közben más iráni törzsekkel is keveredtek, s a birodalom bukása után velük együtt szétszóródtak. Szétszóródásuk után türk, kazár, besenyő, kun fennhatóság alatt éltek, s a magyarországi bejövételük előtt közvetlenül a kunok birodalmának földműves fenntartói és védői voltak. IV. Béla fogadta be a jászokat a kunokkal együtt 1238-39 körül. 1323-ban hadi érdemeikre tekintettel kértek a jászok a kunokhoz hasonló jogokat, kérésüket Károly Róbert teljesítette. Ezek után a jászokat is megillették koronabirtoki kiváltságaik: mentesek voltak a földesúri, a vármegyei és egyházi adóktól, vezetőiket maguk választhatták, szabadon költözhettek, vám- és révdíjat nem fizettek, helyhatósági autonómiával rendelkeztek, főbírájuk a mindenkori nádorispán volt (Selmeczi, 2005).

1702. március 22-én I. Lipót császár a Jászkunságot – mint a török uralom alól felszabadított területet – zálogba adta a Német Lovagrendnek 500.000 rajnai forintért. 1703-ban,

a Rákóczi felkelés idején aztán rájött a Német Lovagrend, hogy rossz vásárt csinált, mivel nem volt elég munkás a birtokon, aki a remélt hasznot termelte volna, ezért továbbadta a Pesti Invalidus Katonák Házának, amelynek a Jászkunság 1745-ig maradt a birtokában. A szabadsághoz szokott jászok és kunok nem tudtak beletörődni a jobbágsorsba. A több évtizedes küzdelem eredményeként Mária Teréziánál sikerült elérni az önmegváltást, aki 1745. május 6-án írta alá az un.

redemptionális diplomát, amelyben megengedi a jászoknak és a kunoknak a pénzbeni önmegváltást. Az egykori Hármaskerület 500 ezer rajnai forintot és ennek kamatait fizette meg, emellett 1000 lovas katonát kiállítását vállalta. Ismeretes, hogy a jászkunok kiváltságaiért cserébe háborúk idején katonai szolgálattal tartoztak (Tóth, 1966).

Ennek a történelmi eseménynek állít emléket az a 2014. február 7-én elfogadott Országgyűlési határozat, amely május 6-át emléknappá nyilvánította.

A 2014. május 6-án megrendezésre került jászkun redemptio díszünnepségen első ízben vehette át a jász, a kiskun és a nagykun kerületből egy-egy arra érdemes személy a Jászkunság Hagyományörzéséért Díjat, amelyet Fábrián József főkapitány nyújtott át. A jászkapitányok díjazottja Hortiné dr. Bathó Edit néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója lett.

V. B.: Középkorunk óta ismerjük egymást, először is szívből gratulálok a díjhoz, s a nagyon szerteágazó munkához, amelyet több évtizede folytatsz. Szeretném, ha megosztanád felhalmozott munkatapasztalatod alapján kialakult gondolataidat a hagyományörzés szerepéről, fontosságáról. A redemptio emléknappá nyilvánítása a jászok áldozatvállalásának méltó elismerése, s tovább erősíti az ősök, a szülőföld tiszteletét, szeretetét, a hagyományörzést. Hogyan jelenik ez meg napjainkban, hogyan segítheti a további hagyományörzést?

H-né B. E.: Azzal, hogy május 6-a történelmi emléknappá lett, országos megerősítést, és elismerést kapott. A Redemptio méltó megünneplése a mi feladatunk. Ez azért is nagy dolog, mert 1845-ben az őseink még megünnepezték a 100 éves évfordulót, de 1945-ben a háború miatt erre már nem került sor. A következő emlékezés pedig csak 1995-ben történt, amikor a 250 éves évfordulót ünnepeltük. Azóta minden évben megemlékezünk róla, s a kerek évfordulókat pedig a kunokkal együtt összefogva, mint ahogyan tesszük majd ebben az évben is a 270 éves fordulón.

Legnagyobb örömünkre a Redemptio napját, május 6-át dr. Szabó Tamás polgármester úr tanítás nélküli

A templomból hazafelé, Jászberény (fotó: Suba Bea)

munkanappá tette Jászberényben, és ez lehetőséget ad arra, hogy a tanuló ifjúsággal is megismertessük történelmünk e példa nélküli tettet. S mind emellett ezen a napon a helytörténet, a hagyományörzés felé fordítsuk a fiatalabb generáció figyelmét és érdeklődését. Nagyon fontosnak tartom, hogy a gyermekeinket a szülőföld szeretetére neveljük, hogy bárhová veti is őket a sorsuk, soha ne feledjék el a gyökereket. Szeretném, ha a fiatalok is büszkék lennének a Redemptiot megvalósító ősökre, a kiváltságos történelmi múltunkra, a szülőföldünkre, és a jász mivoltukra. Ehhez azonban nekünk felnőtteknek kell példát mutatni!

V. B.: A jász viselet a hagyományörzés egyik legfontosabb megjelenése. Mi jellemzi ezt a viseletet, s mi az oka, hogy napjainkban már nemcsak az ünnepeken, hanem a hétköznapiakban is egyre szélesebb körben látható a viselete?

H-né B. E.: A régi jász viseletet az 1990-es évek második felében a jász öntudat megerősödése és kiteljesedése hívta életre. A jász viselet megismerése iránti igény ugyan már 1989-ben érezhető volt, de újjászületését a Jászkun Redemptio 250 éves évfordulójának megünneplése tette lehetővé. 1995-ben a Jászkun Redemptio megünneplésére ismét összefogott a Jászkunság, és egész éven át tartó, „fényes” rendezvénysorozatot szerveztek. A fő ünnepség május 6-án Kiskunhalason

volt, mivel ez a város volt korábban a Kiskunság székhelye (később azonban Kiskunfélegyháza lett). Az ünnepségen a Jászság is nagyszámú delegációval képviseltette magát, s a résztvevők közül már ekkor sokan jász viseletben jelentek meg. Úgy gondolták, hogy egy ilyen nagy ünnepet meg kell tisztelni azzal, hogy viseletben jelennek meg. Erre már jó előre készültek, s így a varrósasszonyok segítségével a viseletek is időre elkészültek. Rendkívüli látványt nyújtottak a jász asszonyok és lányok a pompás jász viseletükben, amint az ünnepi misére bevonultak, vagy pedig az ünnepségen megjelentek.

Azóta eltelt húsz esztendő, és jász viselet napjainkban reneszánszát éli. Ennek a legfőbb mozgatórugója a jászok egyre erősödő öntudata, amely az újkori hagyományörzésben tud igazán kiteljesedni. Büszkeségnek és megtiszteltetésnek számít ma bármilyen rendezvényen vagy alkalmon jász viseletben megjelenni. Ugyanis időközben megeremlődtek a viselet hordásának alkalmi (jász világtalálkozó, város és falu napok, hagyományörző rendezvények) is. Ennek megfelelően varratják a ruhákat is (nagyünneplő, kisünneplő, gyűvő-menő, hétköznapi fejeletöltő, nyári és téli stb.). Varróműhelyek alakultak, s Jászberényben boltok specializálódtak a jász viselet alapanyagaira és díszítő matériáira. Az emberek is megtanulták a hagyományoknak megfelelően hordani

a viseletet. Az egyre szélesebb körben való terjedését mutatja az is, hogy ma már sok ifjú pár jász viseletben esküszik, vagy ha az esküvői ruhája a mai divat szerinti, akkor az új asszonyi és új emberi ruhája a hagyományos.

A jász viselet újjászületése nem erőszakosan ment végbe, hanem az egyre erősödő igény szorgalmazta annak még teljesebb megismerését, és életre hívását. Éppen ennek a belső igénynek köszönhető, hogy az újjászületett jász viselet természetes módon találta meg helyét jelenkorunkban, az ünnepeinken és hétköznapjainkban is. Természetessé vált, természetes módon viselik, s akik nem öltik magukra, azok is tisztelettel fogadják el. 1745-ben a Redemptiót követő társadalmi-gazdasági fellendülés alakította ki a jászok pompás *parasztpolgári viseletét*, 1995-ben pedig szintén a Redemptio jubileuma keltette fel Csipkerózsika-álmából, és hívta életre az akkorra már rég elfeledett jász viseletet.

V. B.: *A 2014-es év nagyon szép és munkás évfordulók elé állította a néprajzkutatót, a múzeumigazgatót. Ebben az évben ünnepelte a Jász múzeum a 140 éves évfordulóját, 20 éves fennállását a Redemptio újság, s szeptemberben volt a IX. Jász-kunság Kutatás Konferencia Jász-kunsági Évszázadok címmel. Mi volt a fő vonulata ennek az ünnepi sorozatnak?*

H-né B. E.: A 2014-es esztendő nagy szép éve volt a Jász Múzeumnak. Ebben az évben (november 14-én)

ünnepeltük múzeumunk fennállásának 140 éves évfordulóját. Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy intézményünk az ország egyik legrégebben alapított múzeuma (1874. december 26-án nyitotta meg kapuit), s azóta is folyamatosan működik. Még a háborúk alatt sem szünetelt, mindig voltak, akik biztosították fennmaradását. Maga az ünnepség is rendkívül emelkedett hangulatban zajlott a Déryné Rendezvényházban, s mintegy kétszázan tiszteltek meg bennünket jelenlétükkel. Szinte tapintható volt az a szeretet, ami a múzeumot körülvette.

A Jász Múzeum sok mindenben az élen jár. Mint például a múzeumi önkéntesség kialakításában, a hagyományörzésben, vagy a könyvkiadói tevékenységben. A Jász Múzeum mellett működő Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány 1994 óta segíti az intézmény szakmai munkáját. Az elmúlt húsz év alatt három sorozatban (Jász-sági Könyvtár, Jász-sági Füzetek, Jász-ság népművészete) és sorozaton kívül mintegy 42 könyvet jelentetett meg. S ugyancsak húsz éve kiadója a jász és kun települések honismereti lapjának, a Redemptio-nak is. Így tehát 2014-ben nemcsak a múzeum évfordulóját, de a Jász Múzeumért Alapítvány és a Redemptio 20 éves jubileumát ünnepeltük. Mindezeket túl szeptember elején mi rendeztük meg a IX. Jász-kunság kutatása tudományos konferenciát is 24 előadó közreműködésével. A konferencia

előadásait 2015-ben szeretnénk megjelentetni.

Szóval a 2014-es mindenképpen jubileumi év volt. S mi nagyon örülünk, hogy minden programunk az elképzeléseinknek megfelelően és nagy-szerűen sikerült.

V. B.: *A jászok eredetének kutatásában elért eredményeként és a további tapasztalatok gyűjtésének céljából dr. Selmeczi László régésszel 2013 novemberében Észak-Oszétia fővárosában, Vlagyikavkázban jártatok. Hogyan foglalható össze ennek a találkozóznak az eredménye, várható-e további együttműködés?*

H-né B. E.: 2013 novemberében én már a második alkalommal utazhattam ki oszét rokonaikhoz (az első utam 2009-ben volt). Már ez is nagy megtiszteltetés volt számomra, annál is inkább, mert a Via Alanica nemzetközi tudományos konferenciára voltunk hivatalosak, mint előadók. Azt hiszem, nem kell különösebben hangsúlyoznom ennek jelentőségét. Én itt is a jász viseletről tartottam előadást (A kaftántól a viganóig címmel), amit még jobban érzékeltettem a rajtam lévő jász viselettel. Nagyon tetszett az oszétoknak! Mind az oszétok, mind pedig mi is azon vagyunk, hogy ez az együttműködés a jövőben is folytatódjon, és számos új eredményt hozzon a jászok őstörténete és a jász-oszét közös múlt mind alaposabb megismerésében. Azt hiszem, jó úton haladunk e tekintetben.

A mi látogatásunkat 2014 áprilisában egy újabb követte, amikor a Jászok Egyesülete elnöke, dr. Dobos László, valamint néhány képzőművész utazott ki Vlagyikavkázba. A delegáció tagja volt a Jász Múzeum fiatal történésze Farkas Kristóf Vince is, aki szintén számos baráti kapcsolatot épített ki. S tulajdonképpen már 2013-ban kapott egy meghívást a vlagyikavkazi Történelmi Egyetem rektorától egy fél éves aspirantúrára. Ez rendkívül nagy dolog, és szeretném, ha mielőbb sor kerülhetne a kiutazására, aminek azonban a jelenlegi politikai és háborús konfliktusok nem igen kedveznek. Ennek ellenére minden erőnkkel azon vagyunk, hogy az oszét testvéreinkkel kialakított barátság fonalát még szorosabbra fonjuk. A közös együttműködés jegyében esett szó arról is, hogy az

A hóban, Jászapáti, 2010 (fotó: Suba Bea)

A homoki búcsún, 2009 (fotó: Suba Bea)

Oszét Tudományos Akadémia megjelenteti Vlagyikavkazban dr. Selmeczi László jászok történetéről írott könyvét, valamint az általam írt, a jász viseletről szóló könyvem.

V. B.: *Miből merítet ezt a hihetetlen erőt, lendületet ehhez a munkához, milyen terveid vannak még a hagyományörzés terén?*

H-né B. E.: Azt hiszem a szüleimtől, nagyszüleimtől örököltem ezt a végtelen kitartást, de természetesen hozzá társult még a munkám iránti szeretet és elkötelezettség is. Abban a kiváltságos helyzetben vagyok, hogy nekem megadatott, hogy olyan munkát végezzek, ami egyébként a hobbim is lehetne. Rendkívül hálás vagyok érte a sorsnak! Amit csinálok, boldoggá tesz, és sok örömet szerez. Persze most úgy tűnhet, hogy mindig minden csodás, és rózsákkal van előttem kihintve az út. Hát ez egyáltalán nem így van! Mindig mindenért nagyon meg kellett küzdenem és dolgoznom, de én soha nem a nehézségekre emlékezem, hanem az eredményre, hiszen az a lényeg. A hivatásom, a néprajz már önmagában is sok szépséget és érdekességet rejt, s mellette még ott van a hagyományörzés, aminek némiképp az irányítója, formálója lehetek. S mikor látom, hogy ez milyen sok embernek szerez örömet, akkor nagyon boldog vagyok, s ez az érzés további munkára ösztönöz. Én soha nem gondolom azt egy siker kapcsán,

hogy most már kész, lubickolhatok a dicsőségben. Nem, a siker nekem újabb erőt és lendületet ad.

S mik a terveim? A jász viselet után szeretnék foglalkozni a két Kun-ság viseletével is, sőt majd szeretnék összehasonlító vizsgálatot is végezni e tekintetben. Nagyon szeretném, ha a kunok is követnék a példánkat a viseletben is, és náluk is feltámadhatna a régi viselet.

Szeretném a jövőben megírni a Jászság népi építészetét, mert úgy

vélem, szinte már alig vannak, akik valamit is tudnak róla. Fontosnak tartom, hogy szülessen egy összefoglalósa építészeti örökségünknek, hogy ne vesszen el a jövő nemzedéke számára.

Szeretném, ha a fiatal generáció is mind jobban megismerné kiváltságos történelmi múltunkat, szokásainkat, hagyományainkat, s egykor majd átvennénk tőlünk a stafétabotot. Ennek érdekében meg kell találnunk a hozzájuk vezető utat. Azt hiszem, ez lesz a legnehezebben megvalósítható feladatunk, de mégis bízom benne, hogy célt érünk.

V. B.: *Köszönöm a beszélgetést, gratulálok az eddigi munkákhoz, s további szép eredményeket kívánok!*

H-né B. E.: Köszönöm.

Felhasznált irodalom

Szabó László (1982): Jászság. Gondolat Kiadó, Budapest

Fodor Ferenc (1942): A Jászság életrajza. A Szent István-Társulat Kiadása, Budapest

Selmeczi (2005): A jászok eredete és középkori műveltsége. A jász-kun redemptio 260 éves évfordulójára. Signal-Print Kft., Jászberény

Tóth János (szerk.)(1966): A Jászság története az őskortól napjainkig. Jász Múzeum, Jászberény

HORTINÉ DR. BATHÓ EDIT népművelő-könyvtáros, etnográfus, néprajz szakos diplomát, majd PhD fokozatot szerzett. A jászberényi Jász Múzeum igazgatója, a Jászsági Hagyományörző Egylet alapítója, művészeti vezetője, a Galagonya Gyermekek Néptáncgyűttes és a Barkóca Gyermekek Néptáncgyűttes alapítója, művészeti vezetője, a Városvédő és Szépítő Egyesület alapítója, a Sipos Orbán Gyermekek Honismereti Szakkör alapítója, vezetője. **Kitüntetései:** Déryné-Emlékplakett (1991), Pro Urbe Jászberény díj (1994), Pro Patria kitüntetés (1997), Podmaniczky-díj (1997), Apponyi-Emlékérem (1997), Szűcs Béla Vándordíj (1999), Jászberény Város Kultúrájáért díj (2000), Magyar Kultúra Lovagja cím (2002), Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tudományos díja (2002), Jászságért díj (2008), Jász-Nagykun-Szolnok Megye Európa díja (2009), Balázs Mester Díj (2011), Jászkunság Hagyományörzéséért díj (2014).

DR. VARRÓ BERNADETT PhD főiskolai tanár, a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógia Kar Andragógia és Társadalomelméleti Tanszék tanszékvezetője, megbízott dékánja. A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán tanító, a Budapesti Műszaki Egyetem Természet- és Társadalomtudományi Karán a Közoktatásvezető szakot szerzett. 2003-ban a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán a Művelődési és felnőttképzési menedzser képesítést, majd 2010-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógia és Pszichológia Kar Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Kutatások Programja keretében szerzett PhD doktori fokozatot. 2004-től oktat az andragógia, a tanító és az óvodapedagógus szakokon. 2012. áprilistól az Andragógia és Társadalomelméleti Tanszék tanszékvezetője, az óvodapedagógus, az andragógia, a Közoktatási vezető és pedagógus-szakvizsga szakirányú továbbképzési szak szakfelelőse, több tudományos és szakmai szervezet tagja. 2012. júniustól a kar dékánhelyetteseként, 2014. augusztus óta megbízott dékánként irányítja a Jászság központjában levő felsőoktatási intézményt. Fő kutatási területe a Jászság felnőttképzése, a felnőttképzési módszerek, a pedagógus kompetenciák vizsgálata.